PROF. DR. İHSAN FAZLIOĞLU İLE

RÖPORTAJLAR SERİSİ-II

"AYDIN BİZDEN DEĞİLDİR!"

https://fazlioglu.blogspot.com

Önsöz Yerine,

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun *"bilgi kendine kayıtsız kalan kişileri ve toplumları affetmez"* **nasihatini dikkate alarak, bilgiye ve bilginlerimize kayıtsız kalmama adına fazlioglu.blogspot.com adresinde samimi bir çalışma başlatılmıştır. Bu platform üzerinden Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun vermiş olduğu konferanslar, seminerler, dersler, katıldığı radyo ve TV programları, gazete ve dergilerdeki röportajları ve yazıları ile hocamız hakkında basına yansıyan diğer konular hakkında bilgi paylaşımı ve değerlendirmelere yer verilmesi amaçlanmaktadır.**

Bu kapsamda, Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu hocamızın Düşünce Dergisi tarafından yöneltilen sorulara vermiş olduğu yanıtlardan oluşan *"Aydın Bizden Değildir"* **başlığı ile yayımlanan röportajını istifadenize sunuyorum. Düşünce dergisine bu güzel katkısından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.**

Düşünce dergisinin sorularına yanıt veren Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, "Aydın" **kavramına olan bakış açısını "yerlilik" bağlamını tanımlayarak ortaya koyarken, son olarak şu ifadeleri kullanmaktadır:** *"Bu milletin tarihî tecrübesine ilişkin mensubiyeti ve aidiyeti olmayan bir kişiyle bu milletin geleceği üzerine konuşmam; benim için onun bir Çinli ya da bir İngiliz'den farkı yoktur. İbn Haldun'un dediği gibi, kalplerimiz müteferrik ise akıllarımızı kimse birleştiremez; kalbimiz yani vicdanımız yani anlam-değer dünyamız, yani tarihî tecrübemiz yani BİZ… BİZ'den olmayan ile Biz üzerine konuşulmaz zâten... Aydın BİZden değildir..."*

Bu değerli röportajın yararlı olmasını diler, hocamıza dair elinizde bulunan benzeri dokümanları tarafımızla paylaşmanızı rica ederim.

Muhammet NEGİZ

mnergiz@live.com

18.06.2018

PROF. DR. İHSAN FAZLIOĞLU RÖPORTAJI-AYDIN BİZDEN DEĞİLDİR!

Düşünce Dergisi olarak ilk sayımızı düşüncenin ayrıcalıklı faili, münevver/aydın/entelektüeli dosya konusu olarak belirledik. Münevver, aydın, entelektüel... Aslında çok da masum olmayan kelime tercihleriyle etiketlenen, bir tefekkür zanaatkârı ve kimi zaman da aktivist bir sözcü aslında kastedilen. Ancak pek de üzerinde mutabakata varılmamış bir kavram, kimlik ve roller söz konusu. Zira bizzat münevver/aydın/entelektüelin de daima kavramlarla bir derdi olduğunu gözlemliyoruz. Siz bu sınıfın bir mensubu olarak bu isimlendirmelerden hangisini veya hangilerini tercih edersiniz? Sizce münevver/aydın/entelektüel kimdir? Bu kimliğin oluşumunu, yeniden üretimini ve pekişmesini sağlayan roller nelerdir?

Soru hem zor hem de uzun; biraz da karışık... Çünkü bir muhataba soru sorulurken yönlendirmeye yol açacak ön-önermelerle malûl... Yine de sorunuzu çözümleyerek sırayla ilerlemeye çalışalım. Her kavram belirli bir düşünce uzayında ve bu uzaydaki vektörel ilişkiler içinde anlamlıdır. Bu nedenle soru konusu kıldığınız sözcükleri Türk kültür uzayı içinde ele almak, söyleşinin maksadı açısından daha doğrudur diye düşünüyorum. Ayrıca bu tür sözcüklerin mefhumlarını daha iyi idrak etmek için kökenlerini de göz önünde bulundurmak gerekir. Öncelikle münevver klasik Türkçenin aydın da çağdaş Türkçenin sözcüğü olarak görülebilir. Bilindiği üzere münevver, nur aydın da ay kökünden gelir. Ancak hem münevver hem de aydın edilgendir; kısaca nurlu, ışıklı, aydınlanmış olarak çevrilebilir. Şunu sorabiliriz: Aydınlanma eylemini gerçekleştiren yani aydınlatan ışığın kaynağı nedir? Bir benzetme ile: Ay ışığını güneşten alır ve aydınlanır; öyleyse münevver ile aydının güneşi nedir? Bu sorunun yanıtı hem genel düşünce uzayı hem de yukarıdaki ayrıma sadık kalınarak Türk düşünce uzayı içinde verilebilir. Bunu şimdilik bir kenarda tutalım...

Öte yandan, sözcüğün anlama ilişkin kökeni yanında mefhumî/kavramsal kökenine, dolayısıyla tarihî gelişimine bakılırsa, ayrıntıya boğmadan, aydınlanma köklerini Yunan ve Helenistik kültürde bulan Hristiyanî bir kavramdır. İlkece maddenin, dolayısıyla dünyanın karanlık olduğu kabulüne dayanır; karanlık kabulü hem ortaçağ hem modern çağ hem de içinde yaşadığımız çağdaş durum için hâlâ geçerlidir; değişen sadece aydınlatan ışık yani kaynaktır. Ayrıca, insan da hem maddeye bitişik olması hem de ilk günah nedeniyle karanlığa gömülmüştür; onun da aydınlanmaya ihtiyacı vardır. Kanımca, İslam temeddünü, Tanrı'nın estetik yaratımı (masnûat) olarak ne maddeyi ne insanı karanlık kabul etmez. Elbette burada ontolojik anlamda bir karanlıktan bahsediliyor; yoksa mecâzî anlamda cehalet vb. değil… Bu çıkarımın ayrıntılarına girmiyorum ve bunu da bir kenarda tutuyorum…

İmdi, her temeddün hareketinin kendine has ilkeleri ve yöntemleri vardır; bu ilkeler ve yöntemler çerçevesinde hem geçmiş hem de çağdaş deneyimleri tevarüs, temellük, temessül ve en nihayet ihtiyaç hâsıl olduğu için tercüme eder ve kendi bilgi dağarcığının bir ögesi hâline getirir. Bu temelde bilgiyi ve o bilgiyi üreten kişiyi tanımlar; toplumsal bir yer tayin eder; adlandırır; işlevini ve amacını belirler. Buna göre yine ayrıntıya girmeden şu söylenebilir: Aydınlar, Batı Avrupa'da dinî–ilmî-felsefî-siyasî bir dizge olarak Kilise'nin yerini alan kapitalist-emperyalist–pozitivist yaşam görüşünün rahipleri olarak yükselmişlerdir. Aydınlanma hareketinin taşıyıcıları olarak, iletişim, bildirişim ve ulaşım yollarının gelişmesini ve basım tekniklerinin yaygınlaşmasını değerlendirerek, ayrıca akademik statülerini kullanarak etki alanlarını genişletmişlerdir. Başka bir deyişle, karşılıklı etkiyi unutmadan, aydın denilen yeni rahip, yeni dizgenin bir görevlisidir; hem onunla var-olan hem de onu var-eden olarak…

Yanlış anlaşılmamak için şu noktayı vurgulamama izin veriniz: Bahsettiğimiz konuların kendi doğal çevresindeki ve uzayındaki meşruiyeti ayrı bir durumdur; ithal edilen çevredeki meşruiyeti ise başka bir durum… Her iki halde de durumu önce tespit ederiz; sonra eleştiririz; elden geçiririz. Bunun için bir ölçüte, kıstasa ihtiyacımız var; neye göre eleştiri… Benim ölçütüm 1040'dan itibaren "Bu Millet"in yaşadığı en geniş anlamıyla ve tüm içeriğiyle tarihî tecrübedir. Bu çerçevede kendimi ne münevver ne de aydın olarak görüyorum. Münevver ve aydın anlamında kullanıldığında entelektüel olarak da kabul etmiyorum; ama Intellect'e nispetle entelektüel sözcüğü tercih edilebilir illâ böyle bir zorunluluğumuz var ise…

Kendimi daha çok bilgi ile uğraşan anlamında bilgin olarak adlandırmayı tercih ederim; buna bağlı tüm diğer adlandırmalar ve unvanlar ikincildir kanaatimce…

Bazı yazılarımda vurguladığım gibi bir milletin faslı/ayrımı o milletin tarihî tecrübesidir; öyleyse Türk kültür uzayındaki diğer her şey Türk milletinin tarihî tecrübesine nispetle anlam ve değer kazanır. Bu ilkeler çerçevesinde Türk tarihî tecrübesi açısından bakıldığında münevver ve aydının, büyük oranda bu toprakların çocuğu olmadığını düşünüyorum. Münevver ve aydının kimliğinin oluşumunu, yeniden üretimini ve pekişmesini sağlayan roller de ona verilen vazifelerdir. Bu açıdan, münevver ve aydın, felsefî anlamda, bırakınız "düşüncenin ayrıcalıklı faili" olmayı, düşünen değil, vazifesini yapan; bir fikre sahip olan değil, bir fikri savunan kişidir.

Fuzulî'nin meşhur beyitlerinden "Işk imiş her ne var âlemde/İlim bir kîl ü kâl imiş ancak" beytine dair kaleme aldığınız kitapta, Fuzulî'nin ilim ile marifet arasında bir ayrıma gittiğinden bahsediyorsunuz. Benzer şekilde âlim ile münevver/aydın/entelektüel arasında belirgin bir ayrım söz konusu edilebilir mi? Şayet belirgin bir ayrımdan söz edeceksek bu tarihin bir anında yaşanan kırılma ile mi söz konusu olmuştur? Yoksa bu tarz bir ayrım a-historik bir hüviyete mi sahiptir?

Biraz önce dediğim gibi her temeddün hareketinin kendine hâs dili, hatta dilleri söz konusudur; sözcükler hem anlamlarını hem de mefhumlarını bu dilin/dillerin ve bu dilin/dillerin tarihî gelişimi içinde bulurlar. İlim, âlim, marifet vb. diğer sözcükler gibi… Fuzulî'nin takip ettiği kendi temedününde zâten varolan ayrımı nazarî dil açısındandır; marifet tikellerin; ilim ise tümelin bilgisidir. İrfanî dil açısından ise marifet doğrudan deneyimle tanımak, ilim ise kognitif tahlil ile bilmektir. Âlim ile münevver, aydın ve entelektüel arasında farklılıklar olduğu gibi hem birleşim hem kesişim noktaları vardır elbette…

Ancak bilindiği üzere iki ne-ise-ne arasındaki fark, en özel niteliklerine (ehassu's-sıfat) göre yapılır. Buna göre düşünüldüğünde ilkece birbirinden ayrı olmakla birlikte şu söylenebilir; âlim, düşünme yanında bir vazife de üstlenirse aydına evrilebilir; ancak sırf vazife ile malul bir münevver/aydın, eğitimini almamışsa âlim olmaz, olamaz…

Öte yandan insanî idrake konu olan hiçbir şey a-historik ya da meta-historik değildir; çünkü bizatihi insan tarihîdir; dolayısıyla her eylemi de doğal olarak tarihî olmak zorundadır. Bu nedenle en temel ilke, fasl olarak tarihî tecrübeyi öne çıkartıyorum…

Yeri gelmişken, yanlış anlaşılmamak için, kanaatime göre, süreklilik kavramı içinde tarihî olanın en önemli özelliğini söyleyeyim: Gelecek yorumu…

Modern dönemin belki de en önemli felsefî dehalarından Ludwig Wittgenstein'ın çokça dillendirilen "dilimin sınırları dünyamın sınırlarını belirler" tespitini ve dil ile düşünce ve eylem arasındaki dolayımları hatırda tutarak münevver/aydın/entelektüel olarak isimlendirilen sınıfın tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öncelikle Ludwig Wittgenstein'ı "modern dönemin belki de en önemli felsefî dehalarından" biri olarak görmediğimi belirteyim; bu cümlede, belki de en doğru sözcük "belki de"! Elbette yine kendi doğal bağlamı, uzayı içinde, belirli sorunları çözdüğünden oldukça önemli olabilir. Kanımca, deha vb. sözcükler paradigmatik niteliğiyle kayıtlanmalı… Kendi paradigmatik bağlamını aşan ve hakikî anlamıyla deha denebilecek adlar nadirdir ve Wittgenstein bunlardan biri değildir. Kadim dil bilimleri ve felsefelerine aşina olanlar ne demek istediğimi rahatlıkla anlayacaklardır. Öte yandan "Dilimin sınırları dünyamın sınırlarını belirler." yargısı, dil, lisan anlamında ise –ki genelde böyle anlaşılıyor– oldukça eksiktir. Daha önce kaleme aldığım bazı yazılarda da ifade etmiştim: Lisan anlamında dil, yalnızca ifade eder; tek başına ne dünyamı kurar ne de sınırlandırır, sadece dile getirir; o kadar…

Öte yandan, daha Antikçağdan bu yana "Bilmek ile eylemek, bilgi ile eylem birbirini birlikte var kılar." olarak görülmüş; dil de bu birlikteliğin bir ifadesi olarak kabul edilmiştir… Son olarak, münevver/aydın sınıfının tarihî mefhumuna biraz önce işaret etmiştik; ama bu sınıf henüz var-olmaya devam etmektedir. Türk kültür uzayı açısından henüz bir dönüşüm geçirdikleri söylenemez; verilen vazifeleri yapmaya devam ediyorlar; bazen de kendi kabilevî mensubiyetleri etrafında çıkar çatışmasına giriyorlar. Henüz Türk milletinin tarihî tecrübesine istinaden düşünmeye başlamış değiller; başladıklarında Türk bilginine evrilecekler zaten…

İlber Ortaylı Türkiye'de Tanzimat tipi aydının kalmadığını ve böyle bir aydın tipine ihtiyaç olduğunu söyler. Tanzimat tipi aydını şöyle niteler; "Tanzimat tipi aydın, kültürel mirasını muhafaza eden aynı zamanda yeni dünyalara yelken açabilen adamdır. Dedesi gibi Arapça ve Farsçayı çok iyi bilir. Hatta daha iyi bilir. Çünkü yeni tetkik metotları geliştirir. Bir yandan da Fransızca öğrenir." Tanzimat aydınının sizin "münevver ve aydının yerini Türk bilgini almalı" sözünüzdeki ''Türk Bilgini'' ile kesişen ve ayrışan noktaları nelerdir? Dil konusu açısından baktığımızda ise bugün en iyi beyinlerinin İngilizce eğitim aldığı ve anadiliyle düşünemediği bir ülkede yerli ve cins kafalı insanlar yetiştirmek mümkün müdür?

Sanıyorum münevver, aydın ve bilgin kavramları hakkında şimdiye değin söylediklerimiz sorunuzun ilk kısmına bir yanıt oluşturur; biraz dağınık olsalar da... Çiviyi çakmak için çekici tekrar tekrar vurmak gerektiği gibi yine ilkeyi tekrar edelim: Bir milletin anlam-değer dünyasına, kısaca tarihî tecrübesine mensubiyet ve aidiyet duymak; düşünmesinde ve eylemesinde o millete ilişkin her türlü kanonik yapıdan pay almak...

Dil konusuna gelince, tarihin belirli bir döneminde bir dilin çok değişik nedenlerle öne çıkıp siyasî ve kültürel öncelik kazanması olağandır. Öncelikle ana dil ile anne dilini birbirinden ayıralım; her anne dili, çok çeşitli nedenlerle temeddünün üst üretimini taşımayabilir. Ancak ana dil bir kültürün bireyleri arasında iletişim ve bildirişim açısından hem yatay hem de dikey boyutta paylaşılabilirliği en yaygın biçimde mümkün kılan nazarî aklın iş gördüğü ve nesir ile ifade edilen dildir. Bu dil o kültürün bildirişim ve iletişim olduğu kadar düşünme dilidir de...

Modern öncesi dönemde ana dil kürevî katmanlara göre değişiyordu; örnek olarak siyasetin ve ilmin dili farklı olabiliyordu; Osmanlı döneminde siyasetin ana dili Türkçe iken nazarî ilimlerin ana dili Arapçaydı. Modern dönem ve sonrasında, ulus-devletlerin kurulması, ulaşım ve iletişimde hızlılık, mekânın yakınlaşması sonucu anne dili ana dil haline gelmeye başladı. İçinde yaşadığımız çağda yine de ana dil ile anne dillerinin farklı olduğu bölgeler çoktur; örnek olarak ABD'de ana dil İngilizce iken yüzlerce anne dili mevcuttur.

Biz, âriflerin dediği gibi ibnu'l-vakt olarak çağımızın mukteza-yı ahvaline göre davranmak zorundayız. Bu nedenle kimliğimizin mukavvim bir unsuru olarak ana dilimizi korumakla yükümlüyüz. Uzatmadan açıkça söyleyeyim ki, her bir entelektüel için günümüz koşuları içinde İngilizce öğrenmek farz-ı ayndır; ama İngilizce eğitim ihanettir; hele de manevî, beşerî, toplumsal bilimlerde… Ana dil ile düşünmeyen düşünmez, düşünemez; izler, takip eder, taklit eder, o kadar…

İşte bu nedenle İngilizce ana dil haline getirilmeye çalışılıyor. Kanımca halihazırda İngilizce eğitimden daha da tehlikeli bir durum söz konusudur Türkiye'de; o da Arapça eğitimdir. Hemen söyleyeyim, hem kadim medeniyetimizin dili olması hem de klasik Türkçe'nin kelime hazinesini belirlemesi açısından klasik Arapça bir Türk bilgini için yabancı dil olarak kabul edilemez; özellikle manevî bilimlerle uğraşanlar için büyük oranda olmazsa olmaz bir ön-koşuldur. Ancak bu durum, Bu Ülke'de çağdaş Arapça eğitimini –öğretimini değil– vermeyi gerektirmez; bu da bir ihanettir. Tüm İlâhiyat Fakülteleri'nin eğitim dilini Arapça yapmak Bu Ülke'ye yapılacak en büyük ihanetlerden biridir.

Örnek olarak İstanbul'da uluslararası bir İlahiyat Fakültesi kurarsınız; Arapça dâhil birçok dille eğitim verirsiniz; ancak Anadolu'da bir ilahiyat fakültesinde Arapça eğitimi vermekle ne elde edilecek; Trabzon ilinin, Of ilçesinin, Keler Köyü'ne atadığınız imam, dini, muhatap olduğu kitleye Arapça mı anlatacak? Ayrıca dil söz konusu olduğunda Anadolu ve Balkanlar'da yaşayan biz Türkler için başka bir durum daha söz konusudur; o da dilimiz dinimiz hâline gelmiştir; bu nedenle dinimizi korumak için dilimizi de korumak zorundayız. Yine de kabul etmek gerekir ki, tek başına dil insanı düşünür ya da bilgin kılmaz; gerekli ama yeterli değildir...

Türkiye'de münevver/aydın/entelektüel denildiğinde ikili ve birbirini besleyen bir tavır söz konusu. Bir taraftan gayritabiî bir biçimde idealize edilen münevver/aydın/entelektüel eylem ve söylem ile bu idealin dışına düşen aktüel münevver/aydın/entelektüelin daimi eleştirisi. Mesela en çok eleştirilen hususlardan biri Türkiye'de aydınların halktan kopuk ve halkın değerlerine yabancı olduğu yolundadır. Diğeri ise yine bahsettiğimiz kitabınızdaki beyite atıf yapacak olursak münevver/aydın/entelektüellerin "kâl ve hâl"leri arasındaki uyuşmazlık hakkındadır. Sizce Türkiye'de münevver/aydın/entelektüelin hali nedir? Sizce böyle bir yabancılıktan bahsetmek mümkün mü? Eğer böyle bir yabancılık hali varsa bu, patolojik bir durum mudur?

Açıkçası münevver/aydın arasında böyle bir ayrımın yapay olduğunu düşünüyorum. Aydın, yukarıda işaret ettiğimiz üzre, vazifesini yapan kişi ise hâli de vazifesine göre biçim kazanır. İkincisine yani "Türkiye'de aydınların halktan kopuk ve halkın değerlerine yabancı olduğu" şeklindeki yargınıza gelince, işin doğası budur zâten... Kavramın tarihî süreçte ortaya çıktığı doğal yerde aydın halkına bağlı ve yerli kalabilir; ithal edildiği yerlerde ise tercih hakkı yoktur; adını verenin sınırlarına hapsolmuştur. Başka bir deyişle aydın doğal yerinde, iktidarın borazanıdır; ithâl edildiği yerde ise, J.P. Sartre'in dediği gibi, içeriği hangi ülkeye aitse o kültürün borazanıdır; onlar üfler, o da bulunduğu yerde çalar...

Aydın hayır diyemeyen adamdır; çünkü varlığını gücü onaylamaktan ve meşrulaştırmaktan alır. Söyleşi boyunca sık sık dile getirdiğimiz üzere konuya daha çok Türk kültür uzayı içinden bakıyorum; bu açıdan, kısaca demek gerekirse, tarihî tecrübemiz açısından Türk aydını karanlıktır; çünkü hiçbir şeyi aydınlatmaz; karıştırır, dolaştırır; yorar ve milletini götürür temsil ettiği yabancı kültürün çıkarlarına râm eder... Günlük bir gazetede yayımlanan bir söyleşide, yanlış hatırlamıyorsam, Türkiye'deki aydın için, söyleşi yapılan yazar şu cümleleri kurmuştu: "Bunlar ölülerini nasıl gömeceğini bilmeyen tek insan türü. Türk aydını ölüsünü nasıl gömeceğine dair bilgiye sahip değil. Dünyanın hangi kabilesine gidersen git, kendi kültürel ritüelleri içinde bir ölünün mezara nasıl gömüleceğini, tabutun nasıl taşınacağını ya da nasıl yakılacağını bilir. Bunlar bilmez. Bunlarla birlikte cenazeye gittiğinizde eğer sıradan halk, cemaat, orada olmasa o ölü orada kalır usta! Bunlar tabutu omuzdan omuza geçirmeyi de bilmez, toprak atmayı da... Kenarda aval aval dururlar. Ölüsünü gömmeyi bilmeyen insanın ben entelektüelliğini değil, varoluşunu tartışırım..."Doğru söze ne denir?

Yakın tarihimize bakıldığında denilenlerin onlarca örneğini görmek mümkündür... Tarihe bakmaya da gerek yok aslında! Bunu görev yaptığım çeşitli kurumlarda akademik ünvanlı aydınların davranışlarında da müşahede ediyorum; güce ilişkin o kadar çok hesapları var ki, bir türlü özgür kılamıyorlar kendilerini; onun için de bırakın itirazı soru dahi soramıyorlar; soru soramayan kişi âkil-bâliğ değildir. Başka bir deyişle, herhangi bir ortamda fikrini, gerekçesi ne olursa olsun, usulü dairesinde ifade etmekten korkan kişinin âkil-bâliğ olduğu söylenemez. Kanımca, hür olmanın asgarî şartı razı olmadığı bir davranışla ya da bir fikirle muhatap olduğunda kişinin rahatsızlığını dile getirmesidir... İşte bu nedenle Türkiye'de mensubiyetleri ve aidiyetleri sorunlu olduğundan özgüveni bulunmayan aydınlar vazifelerini aldıkları güçlüye öykünür, pay alarak rahatlarlar; kendi insanlarına ise tahakküm ederek ezikliklerini gidermeye çalışırlar.

Meselelerimizin hallinde "yerlileşmeye" işaret ediyorsunuz. Yerlileşme nasıl bir seyir izlemeli sizce? Aydınlardan başlayıp halka mı yayılmalı, yoksa küresel dünyada hızla dünya insanı olan bireylerden müteşekkil halktan başlayıp aydına mı sirayet etmeli?

Önce yerlileşmenin üzerinde yaşadığımız yer ile, toprak ile halleşmek olduğunu belirtelim. Mistik ve aşkın bir şeyden bahsetmiyorum; gelecek ön-görümüze uygun olarak tarihî tecrübemizle yüzleşmektir yerlileşmek... Bu bir süreçtir; yola çıkmadır; niyet ve ilkeler ışığında yol almadır... Yerlileşme, bir daire çizmek için kendine bir merkez tespit etme işidir. Ancak bir yerden bir yere bakılabilir; bakmak için durulacak yer-dir yer-lilik; bir ait olmak, bir mensubiyet duymaktır kısaca... Kendinden vazgeçmeden başkasına, bizi terk etmeden size uzanma işidir... Kısaca dışa uzanmak için içte derinleşmektir...

Aslında sorunuz şimdiye değin dediklerimi o kadar doğruluyor ki, "aydın ve halk" diye bir ayrım hakikî midir mecazî mi? Halk yerli değilse o halkın çıkaracağı aydın yerli olabilir mi? Aydın halkın çocuğu değilse yerli bir duruş takınabilir mi? Biz de olan budur işte, kendi içinden çıktığı halka önderlik edeceğine, onu tahkir etmek, dilini, dinini, değerlerini, zevklerini, alışkanlıklarını kısaca varlığını aşağılamak... Karadeniz'de sıkça denildiği üzere "Kestane kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş..." Soruyorum, "Aydın bu halkın çoğu değilse kimin çocuğudur?"

Türkiye'de münevver/aydın/entelektüellerin kendi medeniyetimizin ilim ve tefekkür birikimiyle irtibatı (bu irtibatın varlığı/yokluğu, niteliği vs.) hakkında ne düşünüyorsunuz? Bugün bir Türk münevver/aydın/entelektüelinin bu irtibatı kurmasına engel olan şeyler nelerdir ve böyle bir irtibatın kurulabilmesini mümkün kılacak donanım ve koşullar nelerdir? Bu birikim ile kurulacak bir irtibatın bugün için bize önemli imkânlar açacağı fikrine katılır mısınız?

Kısmen buna işaret ettim... Yine de bazı vurgularda bulunabilirim: Daha dökümü, envanteri bile çıkartılmamış bir ilmî ve fikrî gelenekle nasıl irtibat kurulabilir ki? Bizim medeniyetimizin bir dökümü, envanteri bile yok! Hala keşfediyoruz; tespit ediyoruz. Bu bir; ikincisi, en önemli engel psikolojiktir; daha önce de pek çok kez işaret ettiğim gibi, biz ayarı kaymış bir milletiz; ayarımızı kaydırdılar. Biz kendi tarihimiz önünde küçük düşürüldük. Denildiği üzere, bir milleti, bir kere yenmek istiyorsanız onunla savaşın; sürekli yenme zevkini tatmak istiyorsanız, kendi tarihi önünde küçük düşürün. İkinci engel, geleceğe ilişkin bir niyetimiz yok; varsa da hissî nazarî değil...

Geleceğe ilişkin nazarî yani hesabı verilmiş niyeti olmayan bir milletin kendi tarihiyle ilgilenmesinin bir anlamı yoktur; çünkü geleceği olmayan bir geçmiş konuşmaz; konuşmayan bir geçmiş ölüdür, tarih olmaz; tarih geçmişin geleceğe katılan tarafıdır hâlbuki bu nedenle de diridir... Tarih ile gelecekte karşılaşma becerisini gösterebilirsek ancak o zaman geçmiş, tarihe dönüşür; tersi durumda geçmiş zâten geçmiştir; öyle de kalır... Diğer engeller tekniktir; yola çıkılınca her ihtiyaç hâsıl olduğunda kolayca giderilir...

Tarihî tecrübe ile her irtibat, bize öz-güven kazandırır; kendimize olan saygımızı artırır; ama en önemlisi düşüncemize bir derinlik katar; çünkü, tarih düşüncenin derinliğidir; düşüncemizi iki boyutluluktan kurtarır; üç boyutlu kılar... Kısaca tarih insana süreklilik duygusu kazandırır; bu da kişiye, ait olduğu ve mensubiyet duyduğu kültürün sürekliliği içinde bir tür ölümsüzlük hissi verir.

Türkiye'de sonucu fikrin ve emeğin değil de ilişkilerin belirlediğini söylüyorsunuz. Böyle bir ortamda iyimser olmak adına hiç mi bir şeyimiz yok?

Elbette var! Yok ise niye konuşuyoruz ki! Yarını olmayanın konuşacak bir şeyi bulunmaz. Konuştuğumuza göre, bu söyleşiyi yaptığımıza göre demek ki, ümit ettiğimiz bir yarın var... Ancak 1960 ve sonrasında bir millet olma vasfını kaybettik; holistik, bütüncül yapımız bozuldu; her alana ait kanonik yapılarımız darmadağan; ortak-akıl, ortak-dil, ortak-vicdan paramparça... Bakınız hala bir milletin yaşadığı bir coğrafyada bir düşünür bir yazı kaleme aldığında diğer düşünürler tarafından hemen ciddiye alınır, okunur, değerlendirilir, eleştirilir; kısaca o kişi çoğaltılır. Bizde ise, öncelikle bir yabancı bu konuda ne demiş ona bakılır…

Öyle bir noktaya gelmiş ki durum şuna benziyor: Yıllarca annesine kötü kadın denmiş adama, “Yok öyle bir şey; araştırdık; senin annen iyi bir kadındı.” diyorsunuz. İlk tepkisi şu: “Batılı/Avrupalı (ya da İranlı, Mısırlı, Pakistanlı) uzmanlar bu işe ne diyor?” Yenilgi kafada; bu nedenle işimiz zor. Dedik ya tarihimiz önünde küçük düşürüldük diye... Bütüncül yapı bozulduğu, kanonik yapılar hâk ile yeksân olduğu için kişiler, şahsî, en fazla kabilevî mensubiyetler ile iş görüyorlar... Milletimizin herkesin kendine göre konuştuğu müteal/aşkın bir grameri kalmamış; bu nedenle her kafadan bir ses çıkıyor...

İyimseriz yine de; çünkü hala soru sorabiliyor ve sorunlarımız üzerine konuşabiliyoruz; bu iyi... Her şeye rağmen ümit verici... Âmiyâne deyişle, bu topraklarda “Ne olacak bu memleketin hâli?” sorusunu soran ve –pejoratif(küçümseyici) anlamıyla bile olsa– geyiğini yapan insanlar var-olduğu sürece ümit var demektir...

Münevver/aydın/entelektüellerin siyasal angajman içinde olması ve bazılarının medyatik simalar haline gelmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Türkiye gibi modernite ile problem yaşayan ülkeleri dikkate aldığımızda aydının siyasal alanda kanaat bildirmesini bir gereklilik olarak mı yoksa Julian Benda'nın ifadesiyle ahlaken bir bozulma olarak mı görmeliyiz?

Doğal bir gelişme... Daha da önemlisi, münevver/aydın tavsiye ya da fikir beyan etmek için ve yol gösterici olarak siyasî kanaat bildirmiyor; iktidar çatışmasında taraf olup, kendi kabilevî diliyle güç adına konuşuyor; temsîl ettiği güç merkezi adına; vazifesini kendi için yerine getirdiği pratik adına... Denilenleri illâ siyasî anlamda düşünmeyiniz; kültürel, manevî, anlam ve değer dünyası açısını da göz önünde bulundurunuz... Şöyle bir bakın; bu milletin tarihini, dilini, ahlakını, değerlerini, zekasını, kültürünü, bu millete ait her ne var ise onu tahkir eden, tezyîf eden; milletin olması için değil, solması için gayret gösteren; milleti kendi kabilevî diline mahkum eden kişidir aydın...

O zaman ben de derim ki, Türkiye'de halkının sorunlarını çözene değil, halkını tahkîr eden, tarihine ve değerlerine küfredene aydın derler; yani içi karanlık olan... Elbette bilgin kendi toplumunu her açıdan eleştirebilir; ama bu daha iyi, daha doğru ve daha güzel olma adınadır; zaten bu tür bir eleştirinin dili tahkir ve tezyif içermez. Öyle bir eleştiri yapılıyor ki, işgal komiseri gibi... Boşuna demiyorum, "Bir milletin askerî-siyasî örgütünü düşmanları; tarihini, o milletin aydınları yener." diye... Toplumunu beğenmiyorsan, daha iyiyi, doğruyu ve güzeli biliyorsan, geç öne, anlat, öğret; asla halkından ümit kesme... Ama Osmanlı münevveri ile Cumhuriyet aydını nazarında halk hiçbir zaman önemli ve güvenilir bir güç değildir... Aslında bu tür eleştiriler, yalnızca kendilerinin bildiği muhtelif küresel odaklara mensubiyet ve aidiyet duymanın bir sonucudur.

Bilgin gerektiğinde, toplumu ihtiyaç duyduğunda siyasî bir rol alabilir; zaten bir toplumda yalnızca bilgin insanların üstlenebileceği görevler vardır. Osmanlı döneminde bu tür bilginler âlim-bürokrat olarak görülmüşlerdir (kalemiyye); ve bunlar her kültürde bulunabilirler. Ancak hakikî anlamıyla bilgin, küllî bir nazarî bakış-açısının temsilcisi olmalı; toplumuna içinden değil, önünden yol göstermelidir.

Açıktır ki mevcut içinde yani şimdide hesabı olan bir bilgin, ne geçmişi sağlıklı değerlendirebilir ne de geleceği hakkıyla ön-görebilir; çünkü hesabı hem aklını hem hadsini mahsup eder... Şunu tekrar vurgulayalım; yer, kişiyi tek başına tayin etmez; kişi, sahih bir kişioğlu ise yerini de anlamlandırır. Bu nedenle bilgin, bilgin ise, hangi yerde olursa olsun bilgindir; bu bir kişilik tarzıdır; aydın ise nerede olursa olsun yine aydındır; siyasette ya da üniversitede...

İyi bir bağlantı oldu bir sonraki sorumuza; günümüzde münevver/aydın/entelektüelin özellikle de bir üniversite ve enstitü gibi kurumlar haricinde var olamayacağı yahut varlığının etkili olamayacağı öne sürülüyor. Yani bu önermeye göre münevver/aydın/entelektüel, biraz da Pierre Bourdieu'nün deyişiyle aynı zamanda bir "homo academicus"... Siz bu iddiaya katılıyor musunuz?

Aydınlar tek bir millettir. Dediğim gibi nerede oldukları ve hangi ünvanları taşıdıkları mahiyeti değil dereceyi değiştirir... Sorun bir kendilik bilinci sorunudur; siz kimliğinizi, kişiliğinizi hangi bağlamda kazandıysanız o bağlamı tezahür ettirirsiniz. Bir örnek verelim: Kendilik bilincini siyasî bir hareketin içinde elde eden, onu aşan bir tutum ve davranışı çok zor takınabilir. Dışında elde edip daha sonra dahil olan bir kişi ise çok daha farklı bir tavrın ve tarzın sahibi olabilir. Bilgin olma ile aydın olma da buna benzer; ister akademide ister siyasette aydın kimliğine sahip kişi aydındır; akademide diye farklı davranabileceği beklenmemelidir... Nice akademisyenler aydın duruşu göstermişlerdir; nice akademi dışı insanlar ise bilgin duruşu...

Aslında ilginç bir biçimde aydın derken okuyup-yazabilen, âmiyane bir tabirle mürekkep yalamış kişiyi anlıyor insanlar; tahsilli kişi yani... Çok ilginçtir sanayi devrimi etkilerini gösterinceye değin İngilizler herkesin okumasının gerekli olup olmadığını; kadınların öğretim görüp görmesinin toplum için bir anlam ifade etmeyeceğini tartışıyorlardı. Sorun, sanayî âletlerinin kullanımının öğretilmesi ve üretim mekanizmalarının dönmesi için ürünlerin etiketlerinin okunması ihtiyacına dayanınca kendiliğinden çözüldü.

Bu örneği şunu vurgulamak için verdim: Akademi'deki aydınlar emin olun çoğun tahsilli insan seviyesinde; varlıklarını bilgilerinden değil ünvanlarından devşiriyorlar. Zekîler ama akıllı değiller; çünkü insan için akıl ile ahlâk arasında lâzım-melzûm ilişkisi vardır... Bilgisi ile eylemini hakikat, adalet ve muhabbet için değil de güç için, iktidar için, tahakküm için, hatta çıkarı için istihdam eden bir kişiye academicus sıfatı verilebilir ama homo sıfatı konusunda o kadar emin değilim...

Bir yandan kurumsallaşma/bürokratikleşmenin ve liberalist/pazar eksenli bir dünyada yaşamanın getirdiği baskı, diğer yanda uzmanlaşma kaygısı arasında bir münevver/aydın/entelektüel portresi çiziliyor. Bu çıkmazların dışında bir "epistemolojik evren" yaratmak münevver/aydın/entelektüel için mümkün müdür?

Bu sorunun içerdiği yargının/yargıların mutabık olduğu gerçeklik alanını zihnimde canlandıramadım. Bu durum yorulduğumun da işaretidir. Türkiye'de münevver/aydının bu kadar ciddiye alınmaya değer olduğunu düşünmüyorum; bu kadar soruyla ve dahi yanıtla da biraz israfa girdik. Düşünmek, manayı yani denmek isteneni, kasdı dile getirme işidir ki bunu da söyleşi süresince elden geldiğince yerine getirdik sanıyorum. Epistemolojik evren terimine gelince, kısaca, ontolologik evreni farklı olanın elbette epistemolojik evreni de farklı olacaktır; ayrıca yaratılmasına gerek yok...

Son olarak, tekrar etmeme izin veriniz: Aydın, bir türdür; diğer türlerle, bilgin, akademisyen, uzman, tahsilli insan vb. çakıştığı, kesiştiği nitelikler olabilir; ancak mısdakı kendine hâs bir var-olandır. Kadim deyişle kavramları çözümlerken mâ-bihi'l-iştirâk ile mâ-bihi'l-iftirâkı birbirine karıştırmamalıyız...; başka bir deyişle vucûh-i iştirâk ve iftirâk iyi belirlenmediği sürece kavramlar arasındaki fark iyi tespit edilemeyeceği gibi bahse konu olan tek bir kavramın mâ-bihi'l-ihtisâs'ı bile doğru bir biçimde tayin edilemez. Görüldüğü üzere, sorunu klasik Türkçe'nin ıstılahları ile kolayca vuzuha kavuşturduk...

Nihayetinde lafızlara değil mefhumlara dikkat kesilelim; söyleşi boyunca sık sık vurguladığımız gibi sözcük ne olursa olsun, bilgin, münevver, aydın, entelektüel, tüm farklı ünvanlarıyla akademisyenler, tüm değişik alanlarıyla uzmanlar, her dereceden muhtelif alanlarda tahsilli insanlar, Bu Ülke'de her şeyin ölçütü, mâ-bihi'l-ihtisâsı, ehassu's-sıfatı, en temel niteliği, faslı, ayrımı, mefhumu Türk milletinin dinî, siyasî, iktisadî, fikrî, ilmî, edebî, vb. alanlardaki bilgi ve eyleminin tecessüm ettiği, cisimleştiği tarihî tecrübedir.

Bu ilkeler ışığında kendi konumum şudur: Bu milletin tarihî tecrübesine ilişkin mensubiyeti ve aidiyeti olmayan bir kişiyle bu milletin geleceği üzerine konuşmam; benim için onun bir Çinli ya da bir İngiliz'den farkı yoktur. İbn Haldun'un dediği gibi, kalplerimiz müteferrik ise akıllarımızı kimse birleştiremez; kalbimiz yani vicdanımız yani anlam-değer dünyamız, yani tarihî tecrübemiz yani BİZ… BİZ'den olmayan ile Biz üzerine konuşulmaz zâten... Aydın BİZden değildir...

KAYNAK:

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu İle Röportaj: Aydın, BİZ'den Değildir!, Düşünce Dergisi, http://www.dusuncedergisi.com.tr/sayi-1-entelektuel/4/prof-dr-ihsan-fazlioglu-ile-roportaj-aydin-bizden-degildir

*****Röportajın pdf halini Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Okumaları kapsamında fazlioglu.blogspot.com adresinde yer alan, http://fazlioglu.blogspot.com/2018/06/prof-dr-ihsan-fazlioglu-roportaji-aydin-bizden-degildir-dusunce-dergisi-iktibas.html bağlantısından indirebilirsiniz.**

[Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Tarihten çekilen Türkler değil Osmanlılardır"]

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Tarihten çekilen Türkler değil Osmanlılardır" Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile gerçekleştirilen müla...

[Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: Medeniyet Okumaları Notları]

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: Medeniyet Okumaları Notları Yeni Akademik Yılımızda da Medeniyet Okumaları'na Yoğun Katılım (Birinci Ders). ...

[Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Ne Hintli bilgeler gibi sadece 'kendini', ne de İskender gibi yalnızca 'dünya'yı fethetmek…"]

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile gerçekleştirilen Arka Kapak dergisi röportajını iktibas ettik. " Ne Hintli bilgeler gibi sadece ...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Osmanlı Klasik Dönemi Düşüncesi Dersleri Arşivi

Osmanlı Klasik Dönemi Düşüncesi Dersleri Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu tarafından İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde verilen Osmanlı ...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu tarafından verilen k...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek Bir Ferd Yetiştirmek

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek Bir Ferd Yetiştirmek Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek ...

İHSAN FAZLIOĞLU: "ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Süreklilik"

İHSAN FAZLIOĞLU, İLEM (İLMÎ ETÜDLER DERNEĞİ YAZ OKULU AÇILIŞ DERSİ) ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Sürekli...

"Bilgi kendine kayıtsız kalan kişileri ve toplumları affetmez. "

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu

İstifade etmeniz dileğiyle…

https://fazlioglu.blogspot.com/